

CL og mundtlige færdigheder i dansk som andetsprog

Jeg underviser i dansk som andetsprog og anvender i den forbindelse CL-strukturer. Hele lærerkollegiet har været på to inspirerende 1-dags kurser i brugen af Spencer Kagan og Jette Stenlevs bog om undervisning i samarbejdsstrukturer, og lærerne udveksler løbende ideer til undervisningsforløb med en række CL-strukturer. Jeg og mine kolleger ser brugen af CL-strukturer som et redskab til at få kursister til at tage mere ansvar for egen læring og samtidig en mulighed for, at kursisterne på lige vilkår får mere taletid. I alle sprogcentres lokaler er bordene opstillet til grupper på fire, hvilket gør, at kursisterne automatisk kommer til at sidde i team. Man kan så starte dagen med, at teammedlemmerne hilser på hinanden, småsnakker og tildeles numre, hvis man har planlagt, at kursisterne i løbet af dagen skal anvende CL-strukturer i team. I mit udviklingsteam med seks lærere har vi i foråret 2011 koncentreret os om CL-strukturer, der egner sig til arbejdet med mundtlige kompetencer i forbindelse med læsning af romanerne til den mundtlige modultest 2-5.

På Danskuddannelse 2 (DU 2) består den mundtlige deltest af følgende to dele:

- Interview/diskussion – på modul 1 & 2 testes der i perception og produktion af spørgsmål, og på de efterfølgende moduler 4-5 skal kursisten indgå i en diskussion med en anden kursist om et alment hverdagsemne.
- Præsentation på ca. 1 min. af én af tre romaner eller ét af to emner/projekter samt uddybende og evt. perspektiverende svar på testens spørgsmål.

LISSIE L. JENSEN

Lærer, Sprogcenter Nordsjælland, Helsingør

lissiejensen@yahoo.dk

De generelle mål for sprogskolekursister er, at de skal forstå et enkelt, tydeligt udtalt, men ret komplekst hverdagsdansk, og de skal kunne tale om hverdagsforhold i et enkelt, sammenhængende og flydende, nogenlunde korrekt og nuanceret sprog. Træning af kommunikative færdigheder sker dels ved undervisning i emner som for eksempel familie/bolig på begynderniveau (A1) til arbejde/uddannelse på modul 4-5 (B2). Eksemplerne i denne artikel vedrører DU 2-kursister, der har en kortere skole- og uddannelsesbaggrund og går på modul 3 (A2). (Se Danskuddannelsesmodellen for undervisning i dansk som andetsprog for voksne, s. 46-47).

Mundtlig modultest

Den ene del af den mundtlige modultest bygger som nævnt ovenfor blandt andet på fortællende tekster – ofte Special-pædagogisk forlags letlæsningsserier. De er udarbejdet til at styrke indvandrerens læseproces gennem et større udbud af frilæsningsbøger med spændingen som drivkraften. Disse findes i fem læseniveauer i fem farver, hvor for eksempel den grønne serie passer til DU 2, modul 3. Letlæsningsserierne omtales som romaner i det følgende. I løbet af en uge med 15 lektioner afsættes på vores sprogcenter typisk 2-3 lektioner til arbejdet med romaner.

Da vi ønsker, at vores kursister oplever, at det er både nyttigt og rart at kunne læse dansk, vægter vi sprogindlæringens forside mindre ved den lystbetonede romanlæsning end for eksempel i arbejdet med hverdagstemaer, der fylder ca. 10-12 lektioner på skemaet. For at stimulere læselysten er det vigtigt, at kursisterne får tekster, som de har lyst til at læse og faktisk kan læse, og som der er et kommunikativt mål med. Et nyt emne/tema startes pædagogisk med forforståelsen, og det sker også, når vi går i gang med en ny roman. Som afsæt for forforståelse og brainstorming kan før læsningen bestå af teamarbejde ud fra illustrationen på bogens forside og intensiv læsning af resumeet på bagsiden. Kursisterne arbejder derefter individuelt 1-2 uger, og når alle har fået læst deres roman, udarbejder kursisterne 10-15 relevante stikord (om hovedpersoner, tema og problemstilling) sammen eller i samråd med læreren.

Før CL var proceduren den samme til dette punkt, men fortættelsen er ændret: Tidligere sad læreren sammen med en eller to kursister og overhørte deres genfortælling. Men som underviser var det ikke tilfredsstillende, at kursisternes taletid var minimal og fokus det meste af tiden på det receptive i stedet for det produktive. Mange kursister havde svært ved at opnå grundlaget for at komme

til test, som er at give et kort resume af tre romaner. De havde brug for mere hjælp, brug for at høre romanen genfortalt på forskellige måder, og CL har vist sig at være et godt redskab.

CL og romanlæsning

Vi har især arbejdet med »Huskesedler«, »Fang en makker«, »Vælg fra viften« og »Rollelæsning«. I alle disse øvelser skal læreren udfærdige materiale, og tre af strukturerne forudsætter, at flere eller alle kursister har læst den samme roman på det givne tidspunkt.

Huskesedler

I »Huskesedler« skal kursisterne i team genfortælle afsnit med enkel, korrekt syntaks. Det er en CL- struktur, hvori stikord indgår, og det er en god opsamlings- og repetitionsstruktur, hvor teammedlemmer samarbejder om at få hinanden ajourført i for eksempel en roman. Læreprocesdomænerne, som refererer til de læreprocesser, der fremmes i de forskellige CL-strukturer, er foruden teambuilding mestrings af viden og færdigheder, videndeling samt kommunikative og sociale færdigheder (at hjælpe og at bede om hjælp). Læreren deler romanen op i 4-5 dele og laver tilsvarende 4-5 kort i rækkefølge med få nøgleord til fx romanen »Mobber de dig?« Hver kursist skal lave enkle, sammenhængende udsagn ud fra sine huskeord, og der er fokus på, at alle sætninger skal indeholde subjekt og verballed. Kortene placeres på bordet, og teammedlem 1 begynder med kort 1, og teammedlemmerne skriver deres initialer på det afsnit, de kan genfortælle. De teammedlemmer, der har signeret sedlen, fortæller om afsnittet. Så tager teammedlem 2 seddel 2, og processen gentages. Denne fremgangsmåde sikrer, at alle får lyttet og fortalt det centrale i romanen i små bidder 3-4 gange. »Huskesedler« er god, når en roman er færdiglæst, og der er arbejdet med sprogforståelsen gennem forskellige opgaver. Det er så første gang, kursisterne forsøger mundtlig genfortælling af det læste. Det sker i småbidder med hjælpeord, og det sker i en tryk ramme, nemlig det lille team. Kursisternes formål med at lytte er at blive inspireret af de andres måde at udtrykke sig på, og en usikker kursist kan få hjælp. Læreren går rundt og lytter med og sikrer sig, at processen fungerer hensigtsmæssigt.

Fang en makker

I »Fang en makker« skal kursisterne parvis lytte og besvare og eventuelt diskutere lærerens spørgsmål. Det er en såkaldt »classbuilding«-struktur, hvor kursisterne nemt og hurtigt mødes med medlemmer af andre team og udveksler tanker og ideer. Den giver en herlig afbrydelse i stillesiddende arbejde. At komme ud på gulvet og bruge kroppen skaber ny energi både under og efter strukturen. Foruden classbuilding kan læreprocesdomænerne i »Fang en makker« fremme mestring af viden og færdigheder, tænkefærdigheder (analytisk/kritisk, problemløsende, innovativ, reflekterende tænkning) samt kommunikative og sociale færdigheder (at hilse, hjælpe og takke) (Kagan og Stenlev 2006:9).

Til romanen »Mobber de dig?« lavede jeg en række samtaleemner og HV-spørgsmål: Fortæl om Josefine/ Fortæl om hendes forældre/ Hvordan driller pigerne hende?/ Hvad gør lærerne? Nogle lærere lader kursisterne udarbejde spørgsmålene, men her må man som lærer overveje, hvad der er i fokus. Det kan gå helt galt, hvis spørgsmålene er uforståelige eller ukorrekte, og det er meget tungt, hvis læreren først skal ind over og tjekke dem. Læreren kan, efter et spørgsmål er færdigdebatteret, vælge at spørge et par stykker, hvad de har snakket om, og dermed tjekke, at svarene er OK, før der fortsættes med at fange en ny makker, men mange, lange afbrydelser dræber naturligvis dynamikken. Det er derfor en ide at skifte mellem enkle og mere komplicerede spørgsmål. »Fang en makker« kan anvendes midt i processen eller til sidst eller til repetition. Det samme gør sig gældende med »Vælg fra viften«, som også består af spørgsmål og svar. Her sidder kursisterne dog ned og læser selv spørgsmålene op efter tur.

Vælg fra viften

I »Vælg fra viften« skal kursisterne læse, lytte, rose og besvare spørgsmål i team. Det er en CL- struktur, der er velegnet til repetition af komplekst stof, hvor der skal huskes og tænkes. Eftersom det føles som et spil, kan kursisterne blive ved med at arbejde og oven i købet have det sjovt samtidig. Læreprocesdomænerne er stort set de samme som i »Fang en makker«. Her har læreren skrevet spørgsmål til romanen på aflange laminerede kort. Kursisterne sidder i team på 3-4, og kursist 1 holder viften med spørgsmål, kursist 2 trækker et kort og læser spørgsmålet højt, kursist 3 svarer, og hvis der er fire i teamet, kan kursist 4 rose. Efter hvert spørgsmål roterer rollerne.

Til forskel fra »Fang en makker« er det her kursisterne og ikke læreren, der læser spørgsmålene højt, hvilket styrker den sproglige opmærksomhed yderligere. Man kan lade kursisterne selv udarbejde spørgsmålene som en selvstændig opgave, hvis man vil træne spørgsmål. Da der tilstræbes korrekt formulerede spørgsmål, skal læreren først tjekke og rette, før man kan bruge øvelsen, og da målet med romanarbejdet hovedsagligt er mundtlig kommunikation, anbefaler vores udviklingsteam, at man springer dette led over her. Man kan så træne spørgestrukturer på andre tidspunkter med andre CL-strukturer. Vi veksler mellem at bruge »Væg fra viften« og »Fang en makker« alt efter, om kursisterne har brug for at sidde i ro i team, eller om der skal mere energi i lokalet, hvilket kan opnås med »Fang en makker«.

Rollelæsning

»Rollelæsning« er også et teamsamarbejde, og her skal kursisterne læse, referere og give en overskrift til en ukendt tekst. Denne CL-struktur hjælper kursisterne igennem lidt sværere stof, så alle bedre forstår og husker, hvad de læser. Læreprocesdomænerne er classbuilding, mestring af viden, læsefærdigheder samt kommunikative og sociale færdigheder som opsummering, turtagning og hjælp. Strukturen er mest relevant ved læsning af tekster, der er kognitivt eller sprogligt udfordrende for kursisterne.

Læreren udarbejder eller finder en for niveauet passende tekst med romanens emne, men lidt mere sprogligt udfordrende. Vi har i klassen afprøvet en omskrevet version af »Den grimme ælling«, hvor temaet er mobning som i romanen »Mobber de dig?«. Vi brugte en Pixie-udgave, som blev kraftigt reduceret og let omskrevet. Som forforståelse til H. C. Andersens eventyr fik kursisterne et papir med illustrationer fra historien, som de først snakkede om. Det viste sig, at kun én kursist kendte eventyret i forvejen, mens en del kunne genkende and, ællinger, svane, sø, vinter. De fleste forstod med det samme, at der var tale om en mobbehistorie. Alle kursister fik hele historien udleveret. Den blev delt i tre eller fire dele vha. blyantsstreger eller mellemrum afhængigt af, hvor mange kursister der var i teamene. Proceduren er: Kursist 1 læser første afsnit, kursist 2 genfortæller ganske kort, kursist 3 giver en overskrift, og er der en kursist 4, roser denne. Den sidste rolle med at rose er vores egen variation – egentlig skal kursist 4 forklare sammenhængen eller forudsige, hvad der følger. Dette kan prøves på højere niveauer. Grunden til, at vi begyndte på »rollelæsning«, var, at vi i udvik-

lingsteamet havde erfaret, at nogle kursister refererer ganske godt, men har problemer med lærerens efterfølgende mere generelle spørgsmål. Disse kursister har ofte meget lidt kontakt med danskere og dansk hverdagsliv og kultur. De har brug for flere vinkler på problemstillingerne, og hvorfor så ikke introducere H.C. Andersen i samme omgang i en CL-struktur, hvor kursisterne hjælper hinanden. Man kan sige, at vi udvider romanens tema, og ved hjælp af CL bliver opgaven ikke kun mere receptiv læsning, men en aktiv, kommunikativ øvelse i ens eget team, hvor alle er indstillet på at hjælpe. Uden at gøre romanen til et mere omfattende emne kan kursisters begrebsverden udvides og gøre det lettere for kursisterne at svare på mere generelle spørgsmål. Til en anden roman, der hedder »Indbruddet«, har vi omskrevet en virkelig kriminalsag om hjemmørveri refereret i en avis og brugt den på samme måde.

Et aktivt læringsrum med energi og latter

Vi mener, at CL-strukturerne letter sprogindlæringen for vores kursister og gør en stor forskel i undervisningen. Med hensyn til træning af mundtlige færdigheder får kursisterne fortalt, hørt og repeteret en roman på flere forskellige måder. Hver enkelt kursist får 25-50 % taletid hver gang, man anvender en CL-struktur, hvilket betyder, at kursisterne taler langt mere end tidligere. Desuden værner de sig til at hjælpe hinanden og gør det betydeligt mere end før. Kursisterne er mere ligeligt i centrum, og det hele sker i en positiv atmosfære. CL-strukturerne varierer på en ny og spændende måde de ellers lidt kedsommelige, men nødvendige gentagelser, der skal til, for at et sprog fæstner sig. Det er svært at måle, om kursisterne er blevet bedre til at referere, men de har fået mere fokus på syntaks og er blevet rigtigt gode til at værdsætte og bruge hinanden til at lære dansk. En sidegevinst i CL er, at kursisterne jævnligt anvender og derfor lærer at beherske et bredt spektrum af mange dagligdags sprog handlinger, som er indbygget i strukturerne. Kursisterne kan i løbet af en dag komme til at hilse, fortælle, forklare, undskylde, rose og takke flere af klassekammeraterne på mangfoldige måder. At anvende CL-strukturer kan således medvirke til at forbedre kursisters mundtlige udtryksfærdighed, hvilket kan kompensere for eventuelle udtalefejl eller syntaktiske mangler i deres mundtlige sprog. Et vigtigt princip i CL, der adskiller sig fra anden form for gruppearbejde, er, at det vægtes højt, at man roser hinanden. Man kan i hver struktur indlægge positiv feedback. På sprogcentret startede flere af os med at lave plancher med »ROSE-ord«, dels en plan-

